

3. Карманное руководство к МКБ-10: Классификация психических и поведенческих расстройств (с глоссарием и исследовательскими диагностическими критериями). К.: Сфера, 2000. 464 с.
4. Класифікація психічних і поведінкових розладів: Клінічний опис і вказівки по діагностиці. 2-е вид. К.: Сфера. 2005. 308 с.
5. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения // М.: ТЦ Сфера. Юрайт-М. 2001. 158 с.
6. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология: полный жизненный цикл развития человека: учеб. пособие для студентов вузов // М.: Сфера, 2001. 464с.
7. Лінський І.В., Мінко О.І., Первомайський Е.Б., Мусієнко Г.О., Дяченко Л.І., Мінко О.О. Епідемія залежності від психоактивних речовин в Україні. Нові результати популяційно-екологічного аналізу даних диспансерного обліку // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. 2007. № 2. С. 44-58.
8. Мельник Е. В. Про природу хвороб залежності (алкоголізм, наркоманія, «комп'ютероманія» та інші) / Е. В. Мельник // Одеса: Вид. «Чорномор'я», 1998. – 400 с.
9. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения: учеб. Пособие // СПб.: Речь. 2005. 448 с.
10. 62 Овчаренко Н.А., Сосин И.К., Пинский Л.Л., Мишиев В.Д. Медико-социальные проблемы опиоидной зависимости // Луганськ: «Промпечать». 2013. 285 с.
11. Психологические тесты для профессионалов / Н.Ф. Гребень. – Минск: Современ. Шк., 2007. – 496 с.
12. Сосін І.К., Сквіра І.М. Нові підходи до інтегрованого прогнозування рецидивів при алкогольній залежності // Український вісник психоневрології. 2013. Т. 21. № 3 (76). С. 83-86
13. Юрьева, Л. Н. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика : Монография / Л. Н. Юрьева, Т. Ю. Ботьот. - Днепропетровск: Пороги, 2006
14. Stein D. J. Internet addiction, internet psychotherapy. // American J. of Psychiatry, 1996, Vol. 153 № 7, pp. 861-869
15. Tennant C. The relation of childhood separation experiences to adult depressive and anxiety states / C. Tennant // British Journal of Psychiatry. – 1982. – № 141, № 11. – P. 475–482.

Vozhday A.I.

Student of Borys Grinchenko university

Kaniuka I.O.

Ph.D. in psychological science

Borys Grinchenko university

ACTUALIZATION OF CREATIVE POTENTIAL OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Вождай Анна Ігорівна

студентка Київського університету імені Бориса Грінченка

Канюка Інна Олександрівна

кандидат психологічних наук

Київський університет імені Бориса Грінченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Summary. The proposed article highlights the features of actualization of students' creative potential in the learning environment, namely through the analysis of the perception of the criteria of educational tasks that motivate students to "creative thinking". A theoretical review of the literature showed that the issue of creative potential is poorly researched, so the article represents the author's model of creative potential. The criteria are identified by interviewing and analyzing students' works and are recommended to be used by teachers during studying to actualize the students' creative potential.

Анотація. У запропонованій статті висвітлено особливості актуалізації креативного потенціалу студентства у навчальному середовищі, а саме через аналіз сприймання критеріїв навчальних завдань, що мотивують студентство до «креативного мислення». Теоретичний огляд літератури показав, що питання креативного потенціалу є малодослідженим, тому у статті запропонована авторська модель креативного потенціалу. Шляхом анкетування та аналізу творів студентів на задану тематику виявлені критерії, які рекомендовано використовувати викладачами під час занять задля актуалізації креативного потенціалу студентства.

Key words: *divergent thinking, tasks, creative potential, creativity, educational process.*

Ключові слова: *дивергентне мислення, завдання, креативний потенціал, креативність, навчальний процес.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави, суспільство потребує формування кола фахівців, конкурентоспроможних як на ринку праці нашої країни, так й за її межами. За цих умов політика держави має орієнтуватися на створення актуального середовища, яке сприятиме розвитку необхідних компетентностей упродовж професійного становлення особистості, а саме в умовах навчального та навчально-професійного процесу. Однією з таких компетентностей є креативність і за версією аналітичних прогнозів World Economic Forum, у 2020 році, вона третьою виступить за значимістю у відборі кандидатів до високооплачуваних посад. Порівняно з 2015 роком позиція «креативності» зросла на 7 сходинок, що зумовлено ускладненням та реструктуризацією процесів виробництва та потребою у нестандартних рішеннях проблем, які постають у зв'язку з цим.

Нині інститут освіти в Україні переживає кризовий стан, що зумовлює потребу у перегляді системи освіти та створенню інноваційного напрямку професійної підготовки, тому метою даної статті є здійснити аналіз сприймання студентами критеріїв навчальних завдань, що актуалізують креативний потенціал. У подальшому це можна використовувати як частину побудови занять викладача, що орієнтується на розвиток креативності студентів.

Аналіз останніх досліджень із даної тематики показав, що Джой Пол Гілфорд визначав основою креативності дивергентне мислення (divergent thinking) або «дивергентне виробництво» (divergent production) Відповідно до своєї теорії Дж. Гілфорд виділяв два типи мислення: дивергентне та конвергентне. Конвергентне мислення відрізняється тим, що при вирішенні проблемних завдань надається пріоритет скоріше правильному, ніж оригінальному варіанту вирішення завдання. Дивергентне мислення передбачає багатоваріантність вирішення завдань, це мислення, що рухається у різноманітних напрямках і, як результат, дає різнопланові результати. [7]

Серед останніх теорій креативності можна виділити інвестиційну теорію креативності Роберта Стернберга та Тодда Любарта. Зміст цієї теорії полягає у поєднанні 3 сфер: особистісної (новаторський стиль мислення, наполегливість, самостійність суджень), мотиваційної (фокусування більшою мірою на задачі, ніж цілі), когнітивної (вміння виокремити проблему, дивергентне та конвергентне мислення, знання та інсайтні процеси) — та навколишнього середовища (заохочення до знань, стимульна діяльність, наявність програми, що сприяють розвитку креативного потенціалу). У ході проведення дослідження була визначена помірна або висока кореляція між цими факторами. Високий рівень креативності мали досліджувані, які набрали високі показники по кожному із цих показників, тому на думку Р. Стернберга та Т. Любарта креативність є

інтегрованим продуктом перерахованих факторів. [10]

Щодо вітчизняного бачення поняття креативності, то Баришева розглядає креативність за допомогою системного підходу, що дозволяє всебічно та адекватно дослідити структуру цього поняття. Креативність — це багатовимірне та багаторівневе утворення, що реалізується через свою психологічну структуру. [1]

В.Н. Дружинін вважає, що креативність актуалізується тоді, коли цьому сприяє навколишнє середовище. Науковець виділяє наступні умови, необхідні для цього: відсутність регламентованої поведінки; наявність позитивного зразку творчої поведінки; створення необхідних умов для творчого прояву; соціальне підкріплення творчої поведінки. [3]

Виділення ще раніше не вирішених частин проблеми. Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що наразі відбувається трансформаційні зміни майже у всіх сферах суспільства, і під впливом цих змін формується новий образ «сучасної людини», саме тому створюються інноваційні освітні програми, розроблюються навчальні курси та тренінги із вдосконалення своїх навичок та вмінь, проте ці системи потребують вдосконалення, і саме конкретизація критеріїв креативних завдань, надасть змогу визначити перспективи подальших досліджень та розробку рекомендацій. Це внесе новизну у освітню сферу та сферу досліджень креативного потенціалу.

Цілі статті полягають у теоретичному обґрунтуванні та дослідженні понять креативності та креативного потенціалу особистості, їх ролі у навчальному процесі, у дослідженні сприймання студентами навчальних завдань, що актуалізують їх креативний потенціал під час навчальної діяльності та у виділенні основних критеріїв цих навчальних завдань, в узагальненні результатів та формуванні відповідних висновків та перспективи подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Поняття «креативного потенціалу» є одним із малодосліджених у психологічній науці, що і обумовлює його актуальність та перспективи дослідження. Різна операціоналізація цієї категорії зумовлює складність із валідністю на надійністю методик для виміру цього феномену.

Креативний потенціал визначається як перспектива креативного досягнення у майбутньому і асоціюється із дивергентним мисленням та великою кількістю різноманітних характеристик серед яких виділяють когнітивний, особистісний та мотиваційний компоненти. Креативний потенціал є передумовою організації креативного процесу, і може бути обумовлений внутрішньою мотивацією, інтересом та прагненням до самореалізації.

Теоретично розглянувши та узагальнивши напрацьовані дані із теми «креативного потенціалу» ми запропонували авторську модель

«креативного потенціалу», яка відповідно до умов сьогодення, містить такі складові (рис. 1).

1. Базові навички здійснення діяльності (когнітивні процеси, аналіз проблемних ситуацій, прогностичне мислення, здатність до структуризації, певний алгоритм дій, який можна застосовувати у подальшому житті).

2. Жага до новизни (внутрішнє бажання нового, незвіданого, бажання вирішувати як вже загальновідомі проблеми нестандартним способом, так і нові проблеми та задачі, що постають впродовж життя).

3. Мотиваційний компонент (наявність внутрішньої мотивації до здійснення креативної діяльності, інтерес). Цей компонент є третім, адже саме завдяки йому ми рухаємося у напрямку вирішення складних завдань або пошуку креативних рішень.

4. Усвідомлення реальності та себе як структурного компонента креативної реальності (вміння проаналізувати та усвідомити навколишню дійсність, середовище, їхні характеристики та себе як суб'єкта креативного процесу).

Рис. 1. Авторська модель креативного потенціалу студента

Навчальне середовище – це один із основних ресурсів, в умовах якого формуються базові навички та компетенції, які є необхідними для здійснення професійної діяльності. Викладачі є посередниками формування потрібних компетенцій.

Розвиток креативного потенціалу студентів розглядає І.В. Кукуленко-Лук'янець у науковій праці особистісно-креативного підходу до навчання студентів на прикладі студентів іноземної мови.

Кукуленко-Лук'янець наголошує на тому, що методика навчання має базуватися на креативізації навчальної діяльності та розробці ефективних креативно-навчальних методів, що зможуть помітно підвищити результативність цієї діяльності. [4]

Н. Петрушова розглядає принципи формування креативного потенціалу у майбутніх педагогів з іноземної мови. Вона зазначає, що майбутні педагоги виконують різнопланові завдання, це обумовлено їхньою професійною діяльністю, і саме в умовах цих завдань, (лекцій, дискусійних занять, практичних) має формуватися креативний потенціал, що забезпечить їхню конкурентоспроможність у подальшому. [5]

Дослідниця Брилль М. висвітлює психологічну готовність власне педагога до розвитку креативного потенціалу студентів та у своїх роботах розглядає також поняття «креативної педагогіки». [2]

Автор терміну «креативної педагогіки» Алейніков розглядає навчальний процес, як зачин до креативної діяльності і звільняє учнів від примусового «зазубрення» матеріалу. Для ефективності креативного педагогічного процесу необхідно: чітко окреслити мету навчального предмета та показати значимість його для повсякденного життя; заохочувати сумніви у процесі, адже це змушує поглянути на предмет із різних боків; дозволяти помилки; підтримувати розумний пошук шляхів вирішення проблеми; мотивувати розвиватися і не зупинятися на досягнутих результатах.

З метою емпіричного вивчення критеріїв навчальних завдань, що актуалізують креативний потенціал студентської молоді, нами було організовано та впроваджено два етапи дослідження. Вибірку дослідження склали 63 студентів університетів Києва, серед них були студенти як гуманітарного (61%), так і технічного спрямування (39%), віком від 17 до 25 років.

На першому етапі було розроблено авторську анкету у режимі доступу Google Form (Додаток А), спрямовану на визначення особливостей креативного потенціалу студентської молоді, особливостей їхнього бачення поняття «креативного потенціалу», критеріїв «креативних завдань».

У розробленій нами анкеті було запропоноване відкрите питання, де опитувані мали зазначити, що на їх думку вкладається у поняття «креативного потенціалу», адже питання креативного потенціалу

є одним із найбільш невивчених у сфері психології творчості. На думку молоді, креативний потенціал вміщує у собі: задатки до генерування цікавих підходів до вирішення завдань; ресурс людини, що допомагає справлятися із завданнями, стресом, шляхом створення нових ідей; певне переродження творчих людей, які прагнуть вже щось винайдене удосконалити чи запропонувати свою, геть відмінну точку зору, частину протесту помноженого на жагу до самореалізації; те, що має кожна людина, але його потрібно відкривати креативною діяльністю.

За результатами аналізу відповідей на питання авторської анкети 90,5% опитуваних відзначили, що під час навчального процесу у них дійсно виникало бажання вирішити навчальне завдання нестандартним способом, це свідчить про актуальність нашого дослідження для сучасної молоді та реальну необхідність детального

розгляду питань креативності та креативних завдань, що сприятимуть формуванню креативності як компетенції для успішного здійснення професійної діяльності. Також на зацікавленість у виконанні завдання до предмету у 93,7% респондентів впливає його подача викладачем, і тільки 6,3% зазначили відсутність цього впливу. Такі відповіді демонструють важливість педагогічно правильної постановки завдання та визначає перспективи розгляду цього питання з боку готовності викладачів до постановки креативних завдань.

Варто відзначити і такий компонент, як самостійне виконання завдань і групова робота. Ми прагнули дізнатися коли молодь генерує більшу кількість креативних ідей, під час групового виконання завдань чи при індивідуальній роботі, результати подано на діаграмі (рис.2).

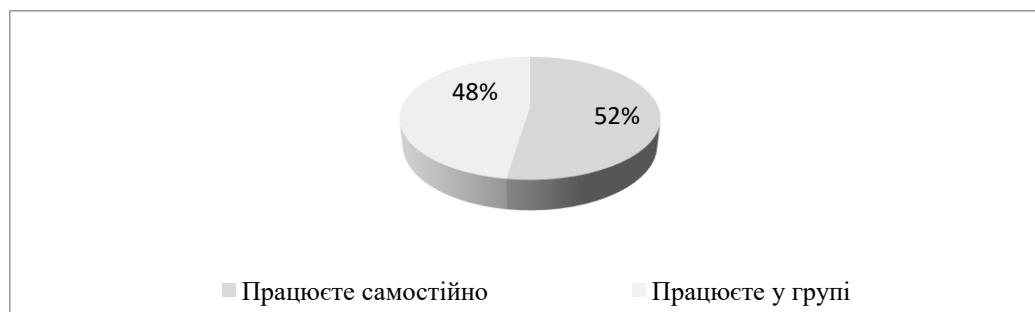

Рис.2. Генерація креативних завдань

Отже, 52,4% опитуваних зазначили, що актуалізація креативного потенціалу відбувається тоді, коли працюють самостійно, а 47,6% під час роботи у групах. Різниця є незначною, але це може свідчити про те, що у навчальному процесі можна варіювати завдання індивідуальної та групової спрямованості, проте надавати належну увагу і завданням на самостійне виконання, як таких, що можуть актуалізувати креативний потенціал особистості самостійним пошуком вирішення проблем.

У анкеті ми пропонували перерахувати критерії, які на думку реципієнтів, підходять до

визначення «креативне завдання». Серед найбільш вживаних критеріїв можна відзначити: оригінальність та новизну; можливість знайти вирішення нетиповим способом та вийти за рамки дисципліни; відсутність правильних чи неправильних відповідей та меж, шаблонів; можливість розкрити себе.

Опитуванням було визначено низку умов, що мотивують студентів до креативного пошуку вирішення завдань, результати подано на діаграмі (рис.3).

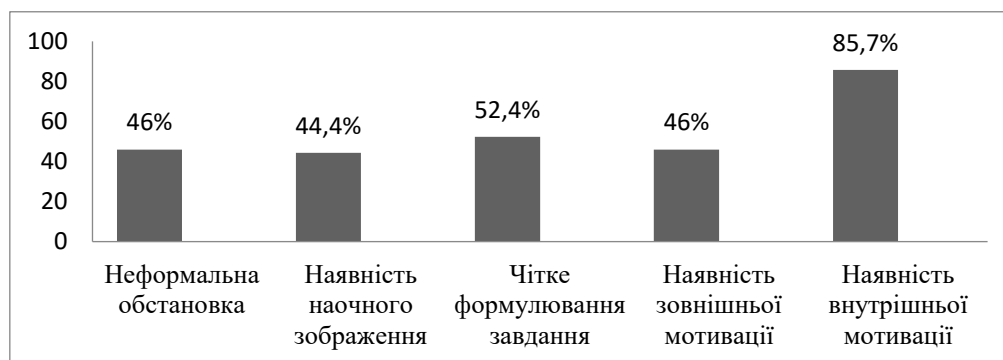

Рис.3. Умови, що мотивують студентів до креативного пошуку вирішення завдань

Так 85,7% опитуваних обрали важливість наявності внутрішньої мотивації та інтересу до

виконання завдання, а для 52,4% — це чітке формулювання завдання, по 46% набрали такі

умови як неформальна обстановка та зовнішня мотивація (наприклад, оцінка). Найнижчі показники отримала умова наочного зображення завдання - 44,4% (рис.3).

Враховуючи ці показники, можна зробити висновок, що більш вагоме значення має зміст та мета завдання, а не його оформлення.

Наступне «питання» мало навчально-професійного спрямування, адже стосувалося того, чи пробуджують завдання професійного циклу у студентів бажання вирішити їх нестандартним креативним способом, 69,8% респондентів відповіли ствердно, 30,2% - ні. Якщо частину навчального завдання складають актуальні проблеми, рішення яких ще не знайдено, то у 81% вони пробуджують бажання вирішити їх своїм нестандартним способом. Це свідчить про актуальність та суспільну користь, як складові

компоненти навчальних завдань. У подальшому студенти зможуть застосовувати навички вирішення подібних завдань у професійній сфері.

Впровадження конкурентного аспекту у завдання є доволі суперечливим, і потрібно враховувати його доречність відповідно до специфіки завдання.

У ході анкетування ми з'ясували, що за умови конкурентного компоненту у 57% опитуваних підвищується швидкість генерування креативних ідей, а 30% вважають, що конкуренція не сприяє цьому процесу, і 13% намагаються не брати участі у такому типі завдань.

Останнім запитанням нашої анкети було обрати твердження, яке більшою мірою характеризує опитуваного, результати подано на рис. 5.

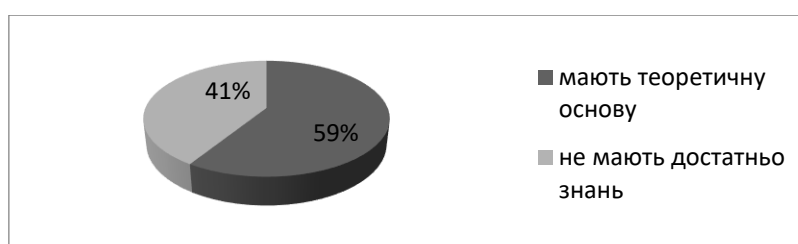

Рис. 5. Генерація завдань

Так 59% студентів генерують найбільшу кількість ідей, коли мають теоретичну основу із заданої тематики, що свідчить про запит студентства давати завдання відповідно до теоретичного охоплення пройденого матеріалу. 41% генерують більше креативних ідей, коли у них не вистачає знань і досвіду із заданої тематики, тим самим вони залишають собі можливість до самовираження та погляду на проблему по-новому. Також опитувані зазначали й індивідуальні чинники, що сприяють генеруванню креативних ідей, серед них: наявність іншої креативної ідеї, натхнення, наявність критичної ситуації, мінімальних знань та людини у команді, що змогла б коригувати варіанти, незнання даної тематики, але вона є схожою за технологічною складовою на якусь попередню вивчену. Другим етапом нашого дослідження було проведення контент-аналізу творів-есе за заданою темою: «4035 рік. На Марсі вже давно знайдено і вирує життя, але там катастрофічно не вистачає викладачів, тому з поміж усіх претендентів було обрано Вас, як найкреативнішого викладача на Землі. Напишіть

твір-есе про те, які завдання Ви б давали своїм учням – молодим марсіанинам». Нашою метою було виявити критерії навчальних завдань, що актуалізують креативний потенціал молоді у процесі навчальної діяльності. У ході проведеного дослідження було проаналізовано 25 творів-есе та виділено такі категорії контент-аналізу: актуальність завдань; міжпредметний характер; інноваційність; оригінальний виклад завдання; наявність наочного викладу завдання; неформальна обстановка; зацікавлення; можливість виходу за межі завдання; звернення до попереднього досвіду; чітке формулювання завдання; можливість самовираження.

Відповідно до описаної структури був проведений контент-аналіз, одиницею виміру якого ми обрали слова та словосполучення, таким чином нам вдалося з'ясувати критерії відповідно до їх відсоткового вмісту у представлених есе та виявити критерії, які, на думку студентів, найбільше актуалізують їх креативний потенціал. Результати представлено на діаграмі. (Рис.6).

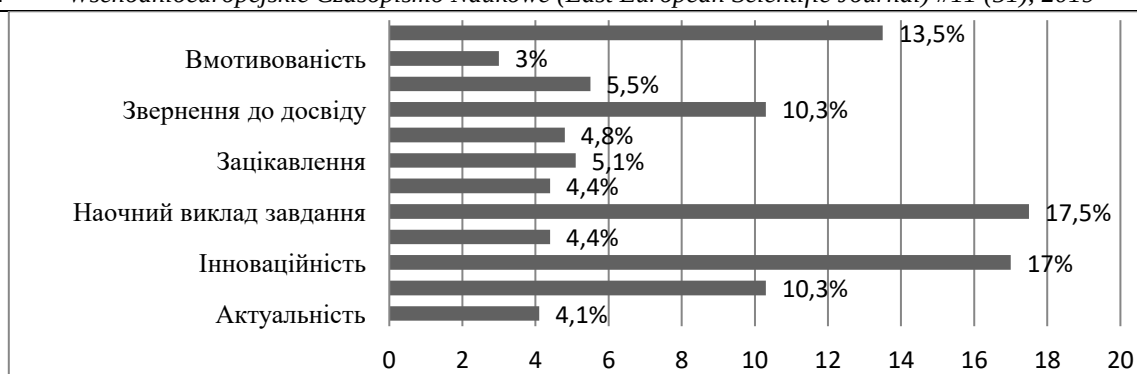

Рис.6. Критерії, що актуалізують креативний потенціал студента

Найвищі показники було визначено у таких категоріях: наочний виклад матеріалу (17,5%), що свідчить про важливість наочного зображення завдань, використання практичного обладнання та постановка завдання таким чином, аби студенти мали змогу наочно представити результати або ж створити свій власний креативний продукт; інноваційність (17%), що полягає у новітніх передових підходах до організації завдань; можливість самовираження (13,5%), що свідчить про важливість особистісного компоненту студентів під час виконання завдань, можливості реалізації власних ідей та висловленні свого бачення проблемних питань; міждисциплінарність (10,3%) означає те, що наявні завдання актуалізують креативний потенціал, коли знаходять міжпредметні зв'язки з іншими галузями знання або знаходять практичне застосування у суміжних галузях, тому важливим аспектом у розробці завдань є врахування аналогій, які можна провести відповідно до інших предметів; звернення до досвіду (10,3%) полягає у розгляді соціокультурного, історичного та особистісного досвіду як ресурсу для аналізу проблемних ситуацій та впровадження нестандартних можливих шляхів їх вирішення.

Висновки та пропозиції. Поняття «креативного потенціалу» є одним із малодосліджених у психологічній науці, що і зумовлює перспективи дослідження. Креативний потенціал є ресурсом особистості та набором необхідних знань, навичок та вмінь, що сприяють успішному здійсненню креативної діяльності і, як наслідку, створенню певного креативного продукту. Різна операціоналізація цієї категорії зумовлює складність із валідністю на надійністю методик для виміру цього феномену. Зважаючи на усі теоретично напрацьовані дані, можна стверджувати важливість розвитку креативного потенціалу в умовах здійснення студентами навчальної діяльності, як передумови професійної, шляхом дослідження критеріїв креативних завдань, що актуалізують креативний потенціал особистості та сприяють подальшому процесу креативності.

У ході аналізу та узагальнення теоретичних та практичних напрацювань нами була запропонована модель креативного потенціалу, що вміщає у собі: базові навички здійснення будь-якої діяльності

(когнітивні процеси, аналіз проблемних ситуацій, прогностичне мислення, здатність до структуризації, певний алгоритм дій, який можна застосовувати у подальшому житті); жагу до новизни (внутрішнє бажання нового, незвіданого, бажання вирішувати як вже загальновідомі проблеми нестандартним способом, так і нові проблеми та задачі, що постають впродовж життя); мотиваційний компонент (наявність внутрішньої мотивації до здійснення креативної діяльності, інтерес); усвідомлення реальності та себе як структурного компонента креативної реальності (вміння проаналізувати та усвідомити навколишню дійсність, середовище, їхні характеристики та себе як суб'єкта креативного процесу).

У ході інтерпретації та узагальнення пропонуємо наступні критерії подібних завдань: наочний виклад матеріалу (наочне зображення завдань; використання практичного обладнання та постановка завдання таким чином, аби студенти мали змогу наочно представити результати або ж створити свій власний креативний продукт); інноваційність (новітні передові підходи до організації завдань); можливість самовираження (важливість особистісного компоненту під час виконання завдань; можливості реалізації власних ідей та висловленні свого бачення проблемних питань); міждисциплінарність (знаходження міжпредметних зв'язків з іншими галузями знання або практичне застосування у суміжних галузях); звернення до досвіду (розгляд соціокультурного, історичного та особистісного досвіду як ресурсу для аналізу проблемних ситуацій та впровадження нестандартних можливих шляхів їх вирішення). Також варто відзначити, що, на думку студентів, більша генерація ідей у них виникає при виконанні індивідуальних навчальних завдань та при чіткій постановці завдань викладачем.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці рекомендацій щодо критеріїв завдань, що актуалізують креативний потенціал, у дослідженні викладачів, як головних суб'єктів подачі навчальних завдань та у впровадженні навчальних завдань, які б відповідали наведеним критеріям.

Список літератури:

1. Барышева Т. А. Психологическая структура и развитие креативности у взрослых / Т. А. Барышева // Психологическая структура и развитие креативности у взрослых. – 2005. – дис. – 360 с.
2. Бриль М.М. Соціально-психологічні особливості розвитку креативності студентів у мистецькому виші / М.М. Бриль // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2009. – зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – № 22. – С.19-25.
3. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин // Психология общих способностей. – 2005. – учеб. пособ. – 368 с.
4. Кукуленко-Лук'янець І. В. Особистісно-креативний підхід у навчанні іноземної мови / І. В. Кукуленко-Лук'янець // Особистісно-креативний підхід у навчанні іноземної мови. – 2004. – метод. посібник. – 210 с.
5. Петрушова Н.В. Основні принципи формування креативного потенціалу студентів-майбутніх педагогів на заняттях з іноземної мови. Витоки педагогічної майстерності / Н.В. Петрушова // Витоки педагогічної майстерності. – 2014. – №14. – С. 208-214.
6. Туриніна О. Л. Психологія творчості / О. Л. Туриніна // Психологія творчості. – 2007. – навч. Посібник. – 160 с.
7. Divergent Thinking as an Indicator of Creative Potential, Mark A. Runco and Selcuk, CREATIVITY RESEARCH JOURNAL, 24(1), 1-10, 2012.
8. Glăveanu V. P. The psychology of creativity: A critical reading. Creativity. Theories – Research – Applications, 2014. № 1. 10-32; DOI
9. James C. Kaufman, Ronald A. Beghetto. Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity. Review of General Psychology. 2009 . Vol. 13. No. 1, 1-12
10. ROBERT J. STERNBERG AND TODD I. LUBART. Defying the Crowd: Cultivating Creativity in a Culture of Conformity. New York, The Free Press, 1995, ix + 326 pp.

REFERENCES

1. Barysheva T. A. Psychological structure and development of creativity in adults: diss. ... doc. psycho. Sciences: 19.00.13. St. Petersburg, 2005. 360 p.
2. Bril M. M. Socio-psychological peculiarities of creativity development of students in artistic higher education. Theoretical and applied problems of psychology: Sb. sciences Works of East Cauc. nats un-th them V. Dahl 2009. No. 22. g.19-25.
3. Druzhinin VN Psychology of general abilities: study. way. St. Petersburg: Peter, 2007. 368 p.
4. Kukulenko-Lukyanets IV Personality and creativity approach in teaching foreign language: curriculum. - method. manual. Cherkasy: Publisher Yu. A. Chbanenko, 2004. 210 p.
5. Petrushova N.V. Basic principles of forming the creative potential of future students' students in foreign language classes. Origins of pedagogical skill. 2014. №14. Pp. 208-214.

6. Turinina O. L. Psychology of creativity: teach. manual. Kyiv: MAUP, 2007. 160 c.
7. Divergent Thinking as An Indicator of Creative Potential, Mark A. Runco and Selcuk, CREATIVITY RESEARCH JOURNAL, 24 (1), 1-10, 2012.
8. Gluevean VP The psychology of creativity: A critical reading. Creativity Theories - Research - Applications, 2014. No. 1. 10-32; DOI
9. James C. Kaufman, Ronald A. Beghetto. Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity. Review of General Psychology. 2009 Vol. 13. No. 1, 1-12
10. ROBERT J. STERNBERG AND TODD I. LUBART. Defying the Crowd: Cultivating Creativity in a Culture of Conformity. New York, The Free Press, 1995, ix + 326 pp.

Додаток А

Авторська анкета

«Креативний потенціал молоді»

Вітаю! Дякую, що погодилися пройти дану анкету, чим Ви значно допоможете у моєму подальшому дослідженні. Хочу наголосити, що відповіді є конфіденційними і потрібні для кількісно-якісної обробки. Успіхів!

Хочу наголосити, що відповіді є конфіденційними і потрібні для кількісно-якісної обробки.

Успіхів!

1. Чи бувало у вас бажання вирішити навчальне завдання нестандартним способом?

- А) так
- Б) ні

2. Чи впливає на вашу зацікавленість у виконанні завдання його подача викладачем?

- А) так
- Б) ні

3. Ви генеруєте більшу кількість креативних ідей коли:

- А) Працюєте самотійно
- Б) Працюєте у групі

4. Перерахуйте критерії (3-5), які б, на вашу думку, підходили до визначення «креативне завдання»

5. Оберіть із переліку умов, які мотивують вас до виявлення креативних шляхів вирішення завдань під час навчального процесу

- А) Неформальна обстановка (на вулиці, кав'ярні, бібліотеці).
- Б) Наявність наочного зображення завдань (малюнки, схеми, навчальних інвентар).
- В) Чітке формулювання завдання
- Г) Наявність внутрішньої мотивації (наприклад, інтерес до діяльності, досвід)
- Д) Наявність зовнішньої мотивації

6. Завдання професійного спрямування пробуджують у вас бажання вирішити їх новим нестандартним способом?

- А) так
- Б) ні

7. Якщо частину навчального завдання складають актуальні проблеми, рішення яких ще не знайдено, чи пробуджують вони у вас бажання вирішити їх своїм нестандартним способом?

А) так

Б) ні

8. Чи підвищується ваша кількість та швидкість генерування креативних ідей, якщо під час завдання наявний конкурентний компонент?

А) Так, конкуренція мотивує мене на це

Б) Ні, конкуренція не для мене

В) Намагаюся не брати участь у такому типі завдань

9. Що Ви вкладаєте у поняття «креативний потенціал»?

10. Оберіть варіант відповіді, який більшою мірою характеризує вас

А) Я генерую більшу кількість креативних ідей, коли у мене наявна потужна теоретична база із даної тематики

Б) Я генерую більшу кількість креативних ідей, коли у мене не вистачає знань і досвіду із заданої тематики і я можу по-новому поглянути на проблему

В) _____ Інша відповідь _____

Додаток Б

Проведення контент-аналізу за поданою тематикою «4035 рік. На Марсі вже давно знайдено і вирує життя, але там катастрофічно не вистачає викладачів, тому з поміж усіх претендентів обрали Вас, як найкреативнішого педагога на Землі. Напишіть твір-есе про те, які завдання Ви б давали своїм учням - молодим марсіанинам».

Приклад твору №1

Працюючи з молодими марсіанинами, я би використав ейдетіку – комплекс методів для розвитку пам'яті та образного мислення. Зокрема, найбільш цікавими є наступні: метод графічної візуалізації та метод асоціацій. Вони включають в себе інтерактивний підхід до сприйняття нової інформації через зображення, відео, аудіо; проведення асоціативних ланцюгів і використання здобутих раніше знань для вирішення нагальних проблем. Таким чином, навчаючи дітей можна було би використати цікаві мультиплікаційні матеріали, меми, історії від «очевидців подій» тощо. Надзвичайна логічність викладення – характерна для дітей нового покоління потреба для проведення правильних асоціативних ланцюгів у процесі формування синапсів у головному мозку.

У 4035 році було би цікаво проаналізувати помилки минулого, яких ми допустилися під час індустріальної еволюції людства, зокрема, екологічні: незворотне руйнування озонового шару на Землі, парниковий ефект, перехід до неекологічних видів господарства, техногенні катастрофи тощо. Також, було би цікаво почути

думку і проаналізувати історичну позицію учнів з приводу розвитку країн на Землі. Ці знання би допомогли моїм учням створити нову, розвинену та перспективну генерацію на новій планеті.

Завдання для дітей мають бути обов'язково викладені послідовно, логічно та мати пряме нагальне застосування у повсякденному житті. Зокрема, вивчаючи агрокультуру обробки землі на Марсі, можна було би створити власну космічну ферму зі своїми особливими видами рослин і тварин, що би сприяло цікавленості дітей у матеріали, створенні практичної бази.

Також, цікаво було би провести аналогію і, власно, пограти у цікаву гру з 2-тисячних років під назвою «Civilization», де ви створюєте нову державу почанаючи з 3000 р до н.е. і до найсучасніших передових технологій, що допомогли би сформувати точне уявлення про зародження нових цивілізацій, культурного, наукового, економічного та політичного представлення розвитку людства.

Оскільки у майбутньому все буде механізовано та комп'юторизовано, для формування профільних та профорієнтаційних уявлень у дітей можна створити симулятори усіх найрізноманітніших професій. Уявіть собі, Ви вчитеся створювати лікарські препарати в наукових лабораторіях, або відкрили свій власний віртуальний кабінет психологічної допомоги і вчитеся працювати з людьми. Це ж так цікаво!

Приклад №2

Марсіани — народ екзотичний і доволі своєрідний. Тому перше, що я б зробила, якби була удостоєна честі викладати у них «земні» предмети, це ознайомилася з місцевістю, звичаями та культурою поведінки. У такий спосіб було б закладено фундамент для ефективної комунікації, що допомогло б у подальшій роботі. Як на мене, викладач — не просто професія, а покликання душі. Креативний викладач — це не просто креативна людина, що завершила університет і має диплом магістра, а людина з прекрасно розвинутою інтуїцією та вродженим вмінням знаходити спільну мову. Тому жоден марсіанин не став би на заваді справжньому гуру своєї справи. І, дійсно, важливо було б знайти спільну мову з «учнями». Таким місточком скоріш за все було б почуття гумору та відкритість, а також бажання творити разом.

Мій курс, що мав би назву «Земляни та їхній дивний побут», був би практично зосередженим. Будь-який теоретичний матеріал одразу підтверджувався реальними прикладами, а знання одразу можна було використати на практиці. Цікавим та важливим кроком у навчанні, на мою думку, були б виїзні (насправді ж, літаючі) екскурсії на планету Земля, де мої б учні могли побачити все на власні очі й навіть побути частиною того соціуму. Курс закінчувався б доволі оригінальним іспитом (заліком): марсіани мали впродовж декількох місяців прожити на Землі, відчувати на собі побут і зрозуміти культуру тієї планети. І на основі отриманих знань та власного

досвіду презентувати «Карту типового землянина», результат цієї роботи і був би оцінкою за пройдений у якій містилися б спостереження марсіан. Саме курс.

Hushel V. A.

bachelor of psychology,

Borys Grinchenko Kyiv University

CAREER ORIENTATION AS A MANIFESTATION OF PROFESSIONAL IDENTITY OF THE PERSONALITY

Гушель В. А.

бакалавр психології,

Київський університет імені Бориса Грінченка

КАР'ЄРНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ПРОЯВ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Summary. The issue of the personality's professional identity is relevant in connection with the problems of professional education, adaptation, the effectiveness of work and professional development of the individual as a whole. An important period of formation of a professional identity and career orientations is period of study at a higher education institution. Defining career goals, individual career planning at the stage of professional education determines the success of further personal and professional development of the individual. The article presents a theoretical analysis of the problem of professional identity and career orientations of the individual and the results of the empirical research of the modern youth's types of career orientations.

Анотація Питання професійної ідентичності особистості є актуальним у зв'язку з проблемами професійного навчання, адаптації, ефективності трудової діяльності та професійного розвитку особистості в цілому. Важливим періодом становлення професійної ідентичності та кар'єрних орієнтацій особистості є її період навчання у закладі вищої освіти. Окреслення кар'єрних цілей, індивідуальне планування кар'єри на етапі професійної підготовки визначає успішність подальшого особистісно-професійного розвитку особистості. У статті представлено теоретичний аналіз проблеми професійної ідентичності та кар'єрних орієнтацій особистості, результати емпіричного вивчення типів кар'єрних орієнтацій сучасної молоді.

Key words: *career orientations, professional identity, identity, professional education, career anchors.*

Ключові слова: *кар'єрні орієнтації, професійна ідентичність, ідентичність, професійне навчання, якорі кар'єри.*

Постановка проблеми. Питання професійної ідентичності є однією з важливих проблем у сучасній психології. Система вищої освіти в Україні орієнтована на професійну підготовку молоді на засадах компетентнісного підходу. Проте за сучасних умов в державі, ця задача викликає певні труднощі через те, що молоді люди часто після закінчення закладу вищої освіти обирають роботу зовсім не за тим фахом, який здобули, і нерідко – навіть не в межах самої держави України, а за її кордоном.

Проблема ускладнюється ще й тим, що сьогодні змінилися й обставини у сфері професійної зайнятості. Якщо раніше вона відрізнялася стабільністю, гарантованістю, довготривалістю, то тепер їй притаманний тимчасовий характер контрактів, відсутність стабільних гарантій, непередбачуваність, самоконтроль і самостійне управління своєю кар'єрою. На ринку праці зараз дуже затребувані особи, що здатні до реалізації свого особистісного та професійного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перш ніж перейти до з'ясування сутності поняття професійної ідентичності, варто визначити зміст поняття ідентичності. У психології дана дефініція виникла завдяки Е. Еріксону, який зазначав, що ідентичність – це внутрішня психосоціальна

тотожність, яка дозволяє особистості приймати себе у всьому багатстві своїх відносин з навколишнім світом і визначає її систему цінностей, ідеали, життєві плани, потреби, соціальні ролі з відповідними формами поведінки [5]. Він також досліджував соціально-психологічні механізми та способи формування ідентичності у процесі дорослішання людини [2].

Над проблемою професійної ідентичності працювали такі науковці, як Е. Зеєр, Ю. Поваренков, О. Єрмолаєва, Л. Шнейдер, І. Кон, М. Абдуллаєва, С. Максименко, І. Хамітова, Е. Еріксон, Дж. Марсія, А. Уотерман та ін. [4].

Так, Л. Шнейдер дала чітке визначення, що це психологічна категорія, яка відноситься до усвідомлення своєї приналежності до певної професії, певної професійної спільноти. Тобто, це можна пояснити як певне самовизначення у професійній спрямованості. Т. Березіна визначала, що формування професійної ідентичності відбувається у закладах вищої освіти [1] у процесі здобуття знань, інтеріоризації набутих знань, практико орієнтованій діяльності, використанні активних методів роботи для освоєння професії.

Багато дослідників стверджують, що професійна ідентичність розвивається під час фахового навчання студентів, коли й окреслюються кар'єрні орієнтації майбутніх фахівців. Ефективне